

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**Dan. Stalii Regulae Philosophicae explicatae & Orationes
aliquot**

Stahl, Daniel

Jenae, 1662

Regula II. Actio fit a superante

urn:nbn:de:bsz:31-102400

dem, ut quale accidens quoddam est, sed quæ substantiæ sunt, c. V. *Categ.* ubi Ammonius: *Pronunciatio quidem singulariter facta hoc aliquid significare videntur, cum homo aut animal dixerimus. Verumtamen non hoc aliquid, sed tale, b. e. similitudinem designant, quæ homines, quatenus homines sunt, similes inter se habentur, & animalia quatenus animalia.* Eodemque modo exponit Simplicius. Et VII. *Metaphys.* t. 23. dicitur, *in quibusdam perspicuum esse, tale esse id, quod generat, quale est, quod generatur.* Sermo autem est de generatione substantiali, deque generante & genito ratione substantiæ eorum. Tale autem & quale similitudinis notæ sunt. Plura jam non addimus. Sunt autem hæc quidem peculiare nota super præsentem Regula cogitationes.

REGULA II.

Actio fit à superante.

I. Quod hisce verbis etiam effertur: *Actio fit à proportione majoris inæqualitatis.* Desumptum autem est ex *Libr. de motu animalium cap. III.* ubi Aristoteles: *Quæcunque sunt equalia, inquit, a se invicem non patiuntur, per exuperantiam enim vincantur.* Adducitur quoque à Galeno III. *de causis sympt. c. II.*

II. Verùm huic pronunciato adversari non pauca videntur; ipsâ experientiâ comprobata. *In-*
fun-

fundatur aqua calida in aquam frigidam. Certum est, inter eas dari actionem reciprocam, hoc est, utramque agere in alteram. Hujus enim frigus ab illius calore retundetur, & illius calor ab hujus frigore, quod sensus ipse demonstrat. Vis autem calefaciendi & vis frigefaciendi in utraque aquâ aut sunt æquales, aut inæquales. Si illud, æquale agit in æquale. Si hoc, validius non tantum in debilius, sed hoc quoque in illud agit. Ergo non semper actio est à superante vel validiori.

III. Certè, si semper à superante esset actio, non daretur reactio. At dari & experientia modò ad ducta abundè testatur, & docet id Aristoteles *Lib. III. physic. t. 8. § 16. L. I. de ortu & interit. t. 53. § 37.* & dilucidissimè *IV. de gen. anim. c. III.* & Galenus *loc. cit.* Probatur consequentia: quia, ut modò argumentabamur, duo, inter quæ reactio statuitur, aut sunt æqualia, aut inæqualia. Si illud: neutrum aget inter alterum, positò, actionem non procedere nisi à superante. Duorum enim æqualium neutrum alterum superat. Si hoc, valentius aget quidem in minus valens, sed hoc non in illud stante eadem hypothesi.

IV. II. Adamas sculpitur duritie adamantis in pulverem redacti; cum tamen pulvis iste duritie eum non superet. Gutta quoque cavat lapidem durissimum.

V. III. Quæ liberè vel à propositò agunt, idem testatum faciunt. Quid enim, si duorum homi-

num, viri alterum in micabunt

VI. Utrum modò all. primò, bific. ctione, quæ eadem sp. superetur tendatur,

rum frigi alterum n

perante, in fortius altera, c

neat; cor lidiorem æqualite ab alterâ

rupr. qua Diss. pra

VII. rius disti ctione &

stum ex ubi mori imò deb formæ e

aut inac num

num, virium robore æquali instructorum, unus alterum invadat? Annon aliquandiu inter se dimicabunt, & sic uterque ab altero patietur?

VI. Ut sensum Regulæ exponamus, & quæ modò allata sunt, cum eâ conciliemus, notandum primò, bifariam eam posse intelligi: primò in actione, quæ est in eadem specie, vel ut spectatur eadem specie forma, quâ unum superet, alterum superetur: ut si in actione calidi in frigidum attendatur, non hoc, quod calidum unum sit, alterum frigidum, sed quod unum sit magis calidum, alterum minus. Hoc modò actio tantum est à superante, neque unquam continget debilius agere in fortius, ut sit aqua calida septem gradibus: sit & altera, quæ quinque tantum gradus caloris obtineat; commisceantur: illa hanc calefaciet sive calidiorem reddet, non hæc illam. Quod si utraque æqualiter sive iisdem gradibus calida sit, neutra ab altera patietur. Hæc ex Toletò *I. de gen. & corrupt. quest. XV.* Vide, quæ disputata à nobis sunt *Disp. preced. Reg. I.*

VII. Existimaverit tamen fortasse quis, ulterius distinctione utendum esse, & licet in alteratione & actione univocâ ita sese habere, adducam exemplum ostendat: in motu locali tamen, ubi motio est æquivoca, etiam æquale in æquale, imò debilius in fortius agere posse, habitâ ratione formæ ejusdem speciei, quâ unum alteri æquale, aut inæquale est. Si enim ferrum cum ferrò, aut

GG

etiam

etiam cum corpore minùs duro, ut cum còte, solidatur, utrumque alterum alterat : sicut & duo gladii inter se confligentes se invicem obrundunt. Pertinetque huic, quod *cit. cap. III. Lib. IV. de or. animal.* dicitur, *id quod pellit, pelli quòdammodo, & quod premit, premi.*

II. Secundò intelligitur de actione, ut efficitur ter contraria, sive ut spectantur contrariè formæ quibus unum in alterum agit. Quomodo autem in hisce actio fiat tantùm à superante, quòmodo item ab æquali, vel etiã debiliori, jam disputabitur.

IX. Notandum igitur secundò, actionem fieri dupliciter: primò, ut aliquid in aliud quomodo docunquè agere dicitur, ut in alteratione præiussione alicujus gradus qualitatis: Et hoc modo debilius agit in fortius. Secundò, pro actione, quæ reportatur victoria de patiente : & hoc modo actio est à superante, vel à proportione majoris in æqualitatis.

X. Quod Zabarella *de React. c. IV.* hujusmodi illustrat exemplò : *Aliquis, inquit, manu calidam parvam glaciei particulam apprehendit, certam esse glaciem illam in initio non solum calefieri à manu, sed etiam à contrariò manum refrigerare; & in hoc producere aliquid frigoris; ad hoc enim ostendendum, ita sufficiens est testimonium sensus, ut quædam inficietur, is sensu indigere dicendus sit: procedente autem actione absumitur glacies, & totumque frigus*

guis de stru
actio sum
tatis, tum
num: at f
& passion
vocabitur
manus fr

XI. D
quam in
guis debet
victoria d
um habe
ciei inter

XII. I
batione
admittit
comparat
non sola
extensio
major in
remissius
pter exc
tinguit p
dum, qu
ignis sic

XIII
cò occu
num est
gant pr

guis destruitur à calore manus superante: dum igitur actio sumitur pro impressione alicujus gradus qualitatis, tum manus agit in glaciem, tum glacies in manum: at si totam ab initio ad finem actionem illam, & passionem spectemus, manus potius quam glacies vocabitur agens, glacies verò patiens, quia calor manus frigus glaciei superavit.

XI. Dicis: In glacie major vis est frigefaciendi, quam in manu vis calefaciendi. Ergo glaciei frigus debebat vincere calorem manus, si actio cum victoria est ab eò, quod validius est, vel plus virium habet. Antecedens probatur, quia frigus glaciei intensius est calore manus.

XII. Respondemus negando antecedens. Probationem ejus quod attinet, consequentiam non admittimus. Ut enim iterum habet Zabarella: *In comparandis inter se agentis ac patientis viribus, non sola attendenda est intensio graduum, sed etiam extensio magnitudinum. In majore enim corpore vis major inest: ideo contingere potest, ut contrarium remissius vincat alterum contrarium intensius, propter excessum magnitudinis: nam multum vini extinguit parvum ignem, licet vinum sit minus frigidum, quam ignis calidus, & minus humidum, quam ignis siccus.*

XIII. Fortassis autem nonnulla adhuc hęc locò occurrunt, quæ prætereunda non videntur. Unum est, contingere posse, ut duo in se invicem agant priori modo, neutrum tamen agat postero-

ri: ut, si calidum & frigidum æqualium profusurum commisceantur. Equaliter enim se invicem terunt, nullâ alterius victoriâ intercedente. Quô modô indifferenter utrumque agere vel pati dicitur. Quanquâm ratione aliâ uni potius, quam alteri actio tunc tribui possit: quod est alterum eorum, quæ silentiô non involvenda diximus.

XIV. Notare enim ex Zabariâ licet, rationem, propter quam aliquid agens potius quam patiens dicatur, esse duplicem: una est vigor, & quod validius est, absolute agens dicitur. quæ admodum hæcenus fuit expositum; alterum intentio seu scopus, quomodo quod æqualium vinum est, aut debilius etiam, ei honor agentis haberi potest; ut, quando aquam igni infundimus ad bellum extinguendum, aqua dicitur agens, si respiciamus consilium & propositum infundentis, quamvis non extinguat, sed ipsa absumatur. Si extinguat quoque, non hæc solum de causâ, sed quia validius est, titulum agentis sustinebit.

XV. His ita expositis, evidens est, primum & tertium argumentum Regulæ nihil incommode referre. Probant enim tantum de priori acceptione actionis, de quâ §. IX. Ad tertium peculiariter referendus etiam videtur §. *precedens*.

XVI. Secundum argumentum quod attinet ad id de actione non tantum in primâ significatione, sed & in posteriori probare, existimamus; cum illud velle videatur, pulverem adamantis in adamantem

tem, & g
neque ad
rius à nob
potest.

XVII.

Boot. de
tur, cur p
fit, agere p
mirari de
dem; pulv
animadve
tur, ut fin
ciant, loc
pulveris v
tatus adh
duritiem

Nempè i
vatur, co
rior hic f
semper i
tio est gu
carum, l
tium, sax
dantur i
re lege

pretres.

rum ex.

XIIX

perspico

tem,

rem, & guttas in saxum agere cum victoriâ. Sed neque ad id quid dicendum sit, ex iis, quæ superioribus à nobis proposita sunt, ignotum penitus esse potest.

XVII. Afferemus verba Anshelmi Bœticii de *Boor. de Lap. & gemm. Lib. II. c. VI. Si quis miretur, cur pulvis in adamantem, cum illò durior non sit, agere possit, ac agens fortius patiente esse debeat; mirari desinet, si particulam, quæ excavatur, eandem; pulverem, qui excavat, non eundem semper esse animadvertat. Nam propterea in pulverem redigitur, ut singula pulveris corpuscula suum officium faciant, locumque excavandum terant. Deinde cum pulveris vis evanescit, iterum recentior & non hebetatus adhibetur. Solet enim pulvis in usum admissus duritiem amittere. Confer eundem L. I. c. XXIV. Nempè id dicit, particulam adamantis, quæ excavatur, cogi paulatim cedere pulveri, non quod durior hic sit, sed propter multitudinem ejus recenti semper in locum hebetati surrogatò. Eadem ratio est guttarum saxum excavantium, multitudine earum, longò tempore eandem in partem cadentium, saxi duritiem superante. Quæ quidem fundantur in §. XII. Quomodo autem illud fiat, eadem de re lege Aristotelem *II. X. Physic. t. 23.* & ibi Interpretes, Galenum in *L. I. de loc. affect. c. II. Scaligerum ex XVI. §. IV.**

XIX. Tertio sensus Regule, quantum nobis percipere datur, est duplex: uno participium, *superius,*

ans, spectat ad actum primum, vel ad virtutem agendi: Quando nimirum duo in se invicem agunt, quod superat aliud virtute, vel quod maiorem vim habet, illud agit in alterum, cum victoria scilicet, sive id superat etiam agendo; Altero *perans* denotat actum secundum, vel ipsam actionem, hoc modo: Quando duo in se invicem agunt, quod alterum agendo superat vel vincit, illud absolute dicendum est agere, vel pro agente est habendum. Sensus isti distincti sunt, ut vel ipsa verba ostendunt, cognati tamen, & utriusque veritatis dictis non in obscuro est posita.

XIX. Quamquam omnino non solum ad duo in se invicem agentia Regula restringenda, sed in mutuo resistentibus quodque locum habere videatur, quamvis non utrumque agat, quod in operibus, quæ motu locali peraguntur, contingere, exempla §. IV & XVII. satis docere putamus.

I. Idem cum cum
agens. X
cipiens,
rem.

II. De
quid in se
verfarum
psum, V
ratur ut a
navem,
tur seipsum
impingit

III. I
seipsum
va ejusdem
ipsam, &
distincti
q. III. S
q. III. &

IV. I
nre vid
quamvis
non sit
sed ut
dum di
si in pa

REG